

Tür: Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 11 Aralık 2021

Gönderim Tarihi: 21 Ekim 2021

Yayımlanma Tarihi: 27 Aralık 2021

Atf Künyesi: İŞLER, İlker (2021), “Ulusal Düşünce ve Değer Dünyasına Dair Estetik Bir Sembol: İstiklâl Marşı”, **International Journal Of Turkish Academic Studies (TURAS)**, C. 2, S. 3, s. 63-81

ULUSAL DÜŞÜNCE ve DEĞER DÜNYASINA DAİR ESTETİK BİR SEMBOL: İSTİKLÂL MARŞI

İlker İŞLER*

10.54566/turas.1013283

ÖZ

Ulusal marşlar, ait oldukları ulusların değerlerinin bir arada bulunduğu özel eserlerdir. Değerlerin ve erdemlerin biçimlendirdiği geçmişi ve şimdiki bir araya getirerek onları uyumlu bir bütün hâlinde geleceğe taşıyan bu eserler, devlet kurabilmiş ulusların sembolleridir.

Geçmişten bugüne yazılmış ulusal marşların sözleri, yazarları-şairleri ve bestecileri incelendiğinde çeşitli farklılıkların, benzerliklerin ve etkilenişlerin pek çok örneği görülmektedir. Ayrıca bu eserlerin edebî-sanatsal değerlerine oranla, topluma verdiği mesajlara dikkat çekilmektedir. Türk edebiyatının önemli şairlerinden biri olan Mehmet Âkif Ersoy'un yazdığı ve Türk ulusuna armağan ettiği *İstiklâl Marşı* ise ulusal marşlar arasında çok özel bir yere sahiptir. Türk ulusunun en karakteristik özelliği sayılan bağımsızlık, esere adını veren ve sanatsal bir bakışla kristalleştirilen bir değerdir. Kendi halkı içerisinde bilinen, sevilen bir şairin sözlerini yazdığı marş, şairinin sanat anlayışının

*Öğr. Gör. Dr., Şırnak Üniversitesi, Rektörlük, Türk Dili Bölüm Başkanlığı, E-Posta: ilkondrous_34@hotmail.com, ORCID 0000-0002-2438-6070.

ve diğer eserlerinin izlerini tutarlı biçimde yansıtır. *İstiklâl Marşı* bu bakımdan, ulusumuzla bütünleşen tam bir edebî eserdir. Yapı, içerik, dil ve üslûp açısından edebî ölçütlerin, şairin özgün dokunuşlarıyla görüldüğü eser; kendine özgü bir estetiğe de sahiptir. Bunun yanı sıra estetikteki yüce kavramına örnek olabilecek kavram, sembol ve benzetmeler, *İstiklâl Marşı*'nın dizelerine dengeli şekilde yerleştirilmiştir. Gelecek güzel günlerin umudunda korkusuzluğu telkin eden, al sancak altında hür yaşamı daima seslendiren abidevî marş, bu anlamda da Türk hitabet sanatının en güzel örneklerindedir. Türk düşüncesini ve değerler dünyasını kendisinde toplayan *İstiklâl Marşı*, estetik yüceliği hissettiren sembolik özelliklerle örülü bir sanat eseridir.

İstiklâl Marşı'yla ilgili yapılan pek çok çalışma, eserin toplumsal mesajlarına ve taşıdığı ulusal değerlere odaklanmıştır. Bizim çalışmamızda bu odaklanışların açısını genişleterek eserin temel özelliğine, yani edebî değerine ve estetiğine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *İstiklâl Marşı*, Mehmet Âkif Ersoy, Ulusal Değerler, Estetik, Yüce.

A SYMBOL OF AESTHETICS OF THE WORLD OF NATIONAL THOUGHT AND VALUES: INDEPENDENCE MARCH

ABSTRACT

National anthems are special works that contain the values of the nations they belong to. These works, which bring together the past and the present shaped by values and virtues, and carry them to the future as a harmonious whole, are the symbols of nations that have established a state.

When the lyrics, authors-poets, and composers of the national anthems written from the past to the present are examined, many examples of differences, similarities, and influences can be seen. In addition, attention is drawn to the messages these works give to society in proportion to their literary-artistic values. The Turkish National Anthem, also known as the Independence March, written by Mehmet Akif Ersoy, one of the important poets of Turkish literature, and gifted to the Turkish nation, has a very special place among national anthems. Independence, which is considered the most characteristic feature of the Turkish nation, is a value that gives the work its name and is crystallized with an artistic view. The anthem, written by a well-known and loved poet among his people, consistently reflects the poet's understanding of art and carries traces of his other works. In this respect, the Independence March is a complete literary work that integrates with our nation.

The work in which literary criteria in terms of structure, content, language, and style are seen with the poet's original touches, has a unique aesthetic. In addition, concepts,

Cilt/Volume 2, Sayı/Issue 3, 2021

symbols, and similes that can be examples of the concept of sublime in aesthetics are placed in a balanced way in the lines of the Independence March. This monumental march, which instills fearlessness in the hope of good days to come and always declaims the free life under the red banner, is one of the most beautiful examples of Turkish oratory in this sense. The Independence March, which gathers Turkish thought and the world of values, is a work of art woven with symbolic features that make the nation feel aesthetic sublime.

Many studies on the Independence March have focused on the work's social messages and national values. Our study, on the other hand, aims to draw attention to the main feature of the work, namely its literary value and aesthetics, by expanding the angle of these focuses.

Keywords: Independence March, Mehmet Âkif Ersoy, National Values, Aesthetics, Sublime.

GİRİŞ

Tarihsel kökeni ve bağları güçlü olan her ulus, düşünce ve eylem birliğinin somut ürünü olarak devletini kurar ve yaşatır. Zamanın ve koşulların çeşitli etkileri dolayısıyla bu somut ürünlerde değişimler, sona erişler ve yeni başlangıçlar görülebilmektedir. Bu bağlamda, bir sona erişin ardından yeni bir başlangıcı müjdeleyen *İstiklâl Marşı*, ait olduğu ulusun kolektif düşüncesi ve eyleminin yaşaması, birliği amacıyla tam da gerektiği anda yazılmış abide eserdir.

Millî marşlar, ulusların yüksek değerlerini kendisinde toplayan, okunduğunda yüce duyguları yoğunca hissettiren metinlerdir;

“Bayrak, arma, millî bayramlar gibi; halkı kaynaştırmak, ortak kültüre dikkat çekmek, halk hareketlerini teşvik etmek amaçlarıyla oluşturulan ulusal marşlar; ülkelerin isteklerini, amaçlarını, güçlerini, kısaca ulusal kimlik ve karakterlerini simgelemektedir.” (Cerulo, 1989, s.77).

Millî tarihi özetleyen, türlü kaygılar karşısında, seslendiği halka güven ve cesaret veren bu eserler; ulusların gelecek kuşaklarının aynı duyguları güçlüce paylaşmasının güvencesidir ve değer-düşünce-eylem merkezinden yaydığı ışıklarla, geleceğe-sonsuzaya yolcuğun yolunu aydınlatır. *İstiklâl Marşı*; bağımsızlığına daima sahip çıkan, bağımsızlık-özgürlük uğrunda sayısız-büyük fedakârlıklar yapan Türk ulusunun geleceğe yürüyüşündeki yolu, yıllardan beri kısılmadan aydınlatmaktadır. Eserde; Türk ulusunun sonsuza dek bağımsız yaşamasının gereklilikleri belirtilmektedir. Marş, kendini, yazıldığı zamanın ötesine taşıyan enerjiyle hep yeniler.

İstiklâl Marşı; taşıdığı millî-toplumsal değerlerin yanında yapı, içerik, dil ve üslûp unsurları ve estetiğiyle, edebiyatımız ve milletimiz için çok önemli bir edebî eserdir. Çalışmamızda özellikle, bu destansı eserin edebî özellikleri ve estetik değerine farklı açılarla dikkat çekmeye çalışacağız.

1. KOLEKTİFÇE ATAN ULUS KALBİNİN SESİ MEHMET ÂKİF ERSOY'UN EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Mehmet Âkif Ersoy, tarihimizle her daim birlikte olan millî edebiyatımızın son iki yüzyılda akla gelen ilk şairlerindedir. Ancak kendisinin diğer şairlerimizden, hatta geçmişten bugüne bütün sanatçılarımızdan ayıran önemli bir özelliği vardır. O, *İstiklâl Marşı*'nın şairidir. Türklüğün manifestosunu çağdaş dönemde haykıran marşın söz yazarıdır.

Özgürlük/bağımsızlık bireysel anlamda insanî-temel haklardan biridir ve yaşanan toplumun özgürlüğüyle/bağımsızlığıyla anlamını genişletir. *İstiklâl Marşı*, Türk bağımsızlığının, Orhun Abideleri'yle birlikte iki büyük eserinden biridir. Böyle bir eseri yazabilen şairin, toplumla sürekli iç içe oluşu ve toplum hayatını her noktasında hissediş kaçınılmazdır. "Türk Edebiyatında, Âkif kadar, hayatı şiire ve şiiri hayata sokmuş şair yoktur." (Karakoç, 2019: 37). Mehmet Âkif yaşadığı an içerisinde; muhitinden (Fatih) dünyaya uzanan bir görüş açısını, deneyimleyerek kazanmıştır. Her deneyim, birer tuğla gibi, sanatına eklenmiştir.

Baytar Mektebi'nde öğrenciyken şiir yazmaya başlayan şairin ilk şiiri *Kur'an'a Hitap*, 1895 yılında *Mekteb'*de yayınlanmıştır. Dinî-ahlâkî/etik bir estetiği benimseyen Mehmet Âkif'in, Türk-İslâm toplumu (İstanbul ve Osmanlı yoğunluklu) odaklı sanatı, özgün bir gerçeklik anlayışını barındırır. Mehmet Âkif, döneminin psikolojisini yaşamıştır, halkının gerçeklerini ev, sokak, söz ayırt etmeden sanatına taşımıştır. Aruz ölçüsünü rahatça, ustalıkla kullanan şairin şiirleri; "...ya ilhamını gerçek hayat sahnelerinden alan lirik-epik ya da ahlâk, din, vatan konuları üzerinde öğüt, hitabe, vaaz karakteri taşıyan lirik-didaktik şiirler olmak üzere iki ana grupta toplanabilir." (Akay, 2012: 27). Mehmet Âkif, gösteren ve öğreten tarzıyla her kesime seslenen bir hatiptir. Şiiri vaazlaşır, vaazı şiirleşir. Şair ve şiiri, "kalabalıkları harekete geçiren dinamik bir söz birliğidir." (Arslan, 2011: 366). Toplumu uyandıracak, düşündürecek ve harekete geçirecek sözü şiirleştirmek; estetiği ve sanatı bilmeyi gerektirir: Seslendiği kıymetin duruluğunu gösterebilen ağırbaşlı bir estetik. Yani; "büyük sadelik içinde bütün güzellik"¹, kolay görünen, ancak benzerini söylemek oldukça zor olan bir söz sanatını (sehl-i mümteni) etkili biçimde kullanarak muhataplarını etkileyen bir şiirin kalbi olacak estetik. "Kahraman ırkıma bir gül... Ne bu

¹ Cenab Şahabeddin, "Safahât Mübdi", *Servet-i Fünûn*, nr: 1479-5, 18 Kânun-i evvel 1340/1924.

şiddet, bu celâl...”, “Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir îmânı boğar,” , “Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?” örnek dizeleri, yanıtları kolayca verilebilecek sorular olmanın ötesine geçen anlam yoğunluğu ve yapı-içerik-üslûp uyumuyla birer estetik parçası olurlar. Mehmet Âkif Ersoy anlaşılabilen, ancak söylenmesi kolay olmayan, duygu ve düşünce yoğunluğunun doğru kullanımını gerektiren sözleri dizeye dönüştürüp şiirini kurmuştur. Kendi estetiğini kurabilmiş bir sanatçı olarak, kendi kuşağını ve sonraki kuşakları etkilemiş, kısacası milletimizin sevgisini ve saygısını kazanmıştır.

Şiir, dil kullanımı açısından sembolleştirmeye ve onu zaman, mekân, toplum vb. unsurlarla iç içe geçirmeye uygun bir sanattır. Şair, şiir evreninde sembol tercihlerine yoğun yüklemeler yapar. Her bir sembol, benzetme-değınme-hatırlatma gibi anlam yayıcı fiillerle bütünlük içerisinde var olur;

“Şiir, sembolik dil örgüsü oluşturarak topluma ait yeni metaforik alanlar yaratır. Bu alanlar içinde kimi zaman ya eskiye ait bir ideolojik eleştiri söz konusudur ya da geleceğe dönük yeni bir toplum tasarısı vardır. Kullanılan dilin yapısı, söz konusu topluma ait söylem ve dil birlikteliği oluşturmak için çoğu zaman yeniden kurulur.” (Kanter, 2011: 319).

Mehmet Âkif Ersoy’un şiiri; toplumsal tabana rahatlıkla inen ve bu tabandan kolayca genişleyen dilin güzel örneklerini barındırır. Sokakta, evde, mecliste, özetle her yerde bilinen, konuşulan dil; şairin şiirlerinde estetik bütünü tamamlayan parçalar olurlar. *İstiklâl Marşı*’nda da bununla ilgili örnekler vardır; “Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın;” , “Sen şehîd oğlusun, incitme, yazıktır atanı:”, “Verme dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.” dizeleri, konuşma dilinin anlaşılabilirliğinden estetik değerlere yükselen dil-üslûp özelliğini örnekler.

Mehmet Âkif Ersoy, ilk eserlerinden itibaren toplumunu inceler. “Akif bir sentez adamı, bir karakter heykeli, toplum içinde toplumu anlatabilen bir sosyolog, vatanlaşan bir milletin beyni, yokluk ve savaşların vicdanı, muhafazakâr ve inkılâpçı bir düşünce prototipidir.” (Arslan, 2019: 26). Onun yaşadığı dönem (19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başları) toplum ve devlet açısından zorlu bir dönemdir. Mevcut zorlu durumu ve onun yansımalarını kendine has üslûbuyla gösteren şairin *Küfe, Seyfi Baba, Hasta, Mahalle Kahvesi* vb. şiirleri bu anlamda; güçlü bir gerçeklik duygusu uyandıran, hikâye edişe uygun sembollere sahiptir. Mehmet Âkif ilerleyen dönemde, toplumundaki gerçeklikler üzerine daha yoğunca eğilmiştir ve bir neslin bütünsel kroniğini ve bunun tedavisini, şimdisi merkezinden geçmiş ve geleceğe selâmlarıyla, seslenişleriyle gösteren mümtaz sanatçı olmuştur;

“Edebiyatımızdaki yeri, şiirinin özellikleri göz önünde tutulursa, hemen hemen tektir. Modern Türk edebiyatında (gerekse eski edebiyatımızda), bir dönem fikriyle donanmış olarak, belli bir dünya görüşünün ışığında, geniş anlamdaki kronikler halinde, safha safha bir kuşağın dramını veren, ilk bakışta birbirine zıt realist çizgilerle mitleştirmeğe elverişli davranışlarını kaynaştırarak canlandıran böyle bir başka realizm ve destan şairimiz yoktur.” (Karakoç, 2019: 46).

Mehmet Âkif, ulusun kuşaklarının, kötü olayların birike birike büyüttüğü trajedisini, var oluş ve var kalış savaşının destanını yazarak parçalamıştır. “Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl.” Kahraman, mücadelenin sonunda ölüp yok olmamış, tersine, kendisine bağlanan zincirleri ve hayatiyetine saplanan hançerleri teker teker parçalamış ve ayağa kalkmıştır.

Mehmet Âkif Ersoy’un edebî kişiliği; değişim temelli eylemlerin silkelediği bir toplumun titreşimleriyle uyarılan ve deneyimler ışığında uyarılandan uyarana dönüşen yapısıyla eşsizdir. “Zor zamanlarda konuşmanın mesuliyete eğilimli yapısı içerisinde Âkif şiiri bütün kendine dairlikleriyle Türk şiir geleneğinin hayat değişimlerine yön veren en büyük kült metinlerden, artı değerlerden birisidir.” (Arslan, 2011: 366). Millî şair; korku, öfke, kargaşa, bezginlik, kaygı örülü zamanda sanatının gür sesiyle konuşan ve konuşmasını *İstiklâl Marşı* örneğinde bir bağımsızlık manifestosu haykırışına yükselten hatiptir, ediptir, sanatçısıdır. “Mesajın bireysel, kodun kolektif” (Ricoeur, 2007: 6) oluşunun çarpıcı örnekleri, Âkif şiirinin her köşe başındadır. Gerçeklik temelli, toplumsala yönlendiren söyleyiş; şairin ve dizesinin inandırıcılığını güçlendirirken, sanatçı özgünlüğünün oluşumunu olumsuz etkilememiştir. O; sokaktan seslenmiştir, vaaz kürsüsünden seslenmiştir, millî meclisten seslenmiştir. Toplumun mekânlarında kolektif bilinci hareketlendirmiştir. Milletinin geleceğini şekillendirmenin, onun kıyamete dek boyun eğmeden yaşamasını sağlamanın dilini kurmaya uğraşmıştır. “Geleceğin dili olabilmek adına ortak bir dil paydası bulmaya çalışmıştır. Bu yüzyılın Türkçesinin rahat söyleyişini yıllar öncesinden yakalamıştır.” (Arslan, 2011: 371). Türk milletinin erdemlerini, değerlerini ve onlar uğrunda büyük fedakârlıklar yapabilmek gücünü, şiirleriyle aşlamıştır. Bu sebeple, millî şairimizin edebî kişiliği, yaşadığı dönemin kaotikliğinde sağlam biçimde yükselmeyi başarmış abidevî karakterin ürünüdür.

2. ŞİİR, TOPLUM, HAYATİYET VE GELECEĞİN MERKEZİNDEKİ ESTETİĞİYLE *İSTİKLÂL MARŞI*

Toplumca sevilen, sayılan bir şairin-sanatçının edebî eseri olarak özel bir anlam ve değere sahip olan *İstiklâl Marşı*; ilk dizesinden son dizesine kadar bozulmayan ahengi, üslûbu ve estetiğiyle de kendisini ispatlamış bir sanat eseridir. “Kahraman Ordumuza” ithaf edilen

eser, ordu milletin ordu şairinin kaleminden yazılmıştır. “Millet hayatındaki büyük hâdiseler, çalkantılar sanatkârları da seferber eder. Ölüm-kalım mücadelelerinde bazen engin duygulu bir şairin bir ordu kadar hizmet ettiği görülmüştür. İşte Mehmet Âkif, böyle bir ordu-şairdir.” (Timurtaş, 1987: 28). Milleti, dönemi, yaşamı ve geleceği kendisinde toplayan şiir-marş; biçim, içerik, dil ve üslûp bakımından kendine has özellikler barındırır.

Mehmet Âkif Ersoy’un Türk ordusuna ve milletine armağanı olan ölümsüz eseri, millete sesleniş tabanlı özelliğiyle; Türk şiir-edebiyat geleneğindeki toplumsal damarı ve gerektiği anda ortaya çıkan uyarıcılığı güçlüce hissettirmektedir. Türk edebiyatı; millete sesleniş anlamında önemli eserlere sahiptir. İlk büyük yazılı eser *Orhun Abideleri* içerisinde; örneğin *Kül Tigin Abidesi*’nin güney yüzü; bir seslenişle başlar;

“Tanrı gibi gökte olmuş Türk Bilge Kağanı, bu zamanda oturdum. Sözümü tamamiyle işit. Bilhassa küçük kardeş yeğenim, oğlum, bütün soyum, milletim, güneydeki şadpıt beyleri, kuzeydeki tarkat, buyruk beyleri, Oğuz Tatar... Dokuz Oğuz beyleri, milleti! Bu sözü iyice işit, adamakıllı dinle!” (Ergin, 2005: 3).

Eserin tek cümlelik özetlerinden biri olan “Ey Türk! Titre ve kendine dön!” uyarısı-seslenişi, bireyden bütün ulusa çağıldar. İlgili durum aynıyle *İstiklâl Marşı*’nda da mevcuttur. “Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;”. Mehmet Âkif, ulusal şiirinin-marşının sembolleri ve estetiğiyle ilgili özellikleri en başından göstermeye başlar. Ulusu ulus yapan erdemler ve özellikler, her ulusta kendine özgülükler barındıran motifler ve semboller taşır. Türk denilince akla gelen ordu, al sancak, yiğitlik; şiirin-marşın devamında seslendirilecek diğer sembollerin yolunu açar.

Her edebî eser, sanata özgü varlık tabakalarıyla kurulur;

“Genel olarak edebiyat eseri için, edebiyat eserinin iç birliği korunmak ve onun ana karakteri muhafaza edilmek üzere zorunlu olan tabakalar ne gibi tabakalardır? Bunlar şu tabakalardır: 1. Kelime sesleri ve onlara dayanarak meydana gelen ve daha yüksek bir basamağı gösteren ses yapıları; 2. Farklı derecelerdeki anlam birlikleri tabakası; 3. Farklı şematik görüşler tabakası ve son olarak da 4. Tasvir edilen şeylerin (nesne, insan ve olaylar) ve onların alinyazılarının tabakası.” (İngarden, 1960: 26).

Şiir, edebiyattaki varlık tabakalarına sahip etkileyici bir sanattır.

İstiklâl Marşı, öncelikle bir şiir olarak, edebî anlamda varlık tabakalarına özgünce sahiptir. Ses yapısı bakımından; sesleniş (Korkma! , Arkadaş!), tekrarlı kavramlar (vatan, hak, Hakk, istiklâl, hilâl vb.), üçüncü kıtanın dize sonlarındaki birinci tekil şahıs ve geniş

zaman çekimli tekrarlar (yaşarım, şaşarım, aşarım, taşarım), dokuzuncu kıtanın dize sonlarındaki birinci tekil şahıs çekimli tekrarlar (taşım, yaşım, na'sım, başım), ölçünün dille uyumu vb. özellikler, eserdeki ses yapısının güçlü oluşuna birer göstergedir. "Korkma" seslenişi, seslenen millete, orduya dair cesaret enerjisini yükseltici, umutsuzluk kaygılarını alçaltıcı ve nihayetinde yok edici bir özellik gösterir.

Mehmet Âkif Ersoy, "Korkma!" seslenişini marşın başka bir dizesinde tekrarlar: "Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imânı boğar?" Şairin cesaret ve umut telkini, görünen ve görünmeyen tekrarlı sözcüklerle eser boyunca devam etmiştir. Görünen tekrarların çarpıcı örneklerinden biri, ikinci kıtanın son dizesiyle onuncu kıtanın son dizenin aynılığındadır: "Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!" Eserdeki saklı tekrarlı yapıya, şairin estetik özgünlüğüne güzel örneklerdendir. Hasan Akay, bunu "korkma" sözcüğü üzerinden gösterir;

"Şiirin büyük semantik gövdesine yarım kubbeler gibi eklenen bu saklı tekrarlar (yani 'tekrirli yapı') yapının dışında sanılan veya sıradan bakıldığında gözükmeyen anlam katmanlarının şiiri nasıl derin ağlarla örülen bir anlam orkestrasyonuna dönüştürdüğünü göstermektedir. Şiir, işte bu iç-dış kavramsal örgü ağı ya da tek tek belli kavramlar üzerinden yeniden okunabilir. Meselâ şöyle okuyabilirsiniz: Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak... / Korkma! O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak... / Korkma! O benimdir, o benim milletimindir ancak..." (Akay, 2012: 93).

Aruz ölçüsünün "feilâtün/feilâtün/feilâtün/feilün" kalıbıyla yazılan eser, şairin özgünlüğünün bir başka göstergesidir. "Hece vezninin yaygınlaştığı ve ciddi olarak rekabete girdiği bir dönemde geleneksel şiirimizin vezni olan aruzun Âkif'in kaleminde olağanüstü bir rahatlıkla kullanıldığını bütün tenkitçiler kabul eder." (Okay, 2012: 78). Mehmet Âkif Ersoy, aruz ölçüsünü en rahat kullanan ve onu sade dil-konuşma diliyle bütünleştirebilen ender şairlerimizdendir. Şairin milletiyle bütünleşmesinin şiirdeki simgelerinden birisi de onun "ben" (birinci tekil şahıs) sözcüğünü sık kullanışı ve bu sözcüğün anlamını tüm milleti içine alacak biçimde genişletmesidir. "Ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım" dizesi, "ben" in direkt kullanımı ve fiil çekimlerinde görülen birinci tekil şahıs çekimi özellikleriyle net bir örnektir. İlgili dizenin bulunduğu 3. kıtanın tüm dize sonları (yaşarım, şaşarım, aşarım, taşarım) ve 9. kıtanın tüm dize sonları birinci tekil şahıs ekiyle (taşım, yaşım, na'sım, başım) çekimlenmiştir. "Âkif, anlatımda etkiyi pekiştirmek, vurguyu güçlendirmek için 'sen-ben' ikileminde ilerlettiği şiirinde 'ben' diyerek millet adına konuşur." (Coşkun, 2012: 205). "Ben" in kullanımları ve çekimleri, eserin estetik özgünlüğüne katkı sağlarken, eser-şair-ulus bütünlüğünü tekrar tekrar hissettirir.

İstiklâl Marşı şairinin, şiirin ses yapısını kurarken ortaya koyduğu özgünlüklerden bir diğeri de bazı birleşik fiil çekimlerinde eki köke baskın kılmasıdır. “Âkif, Türkçe dilbilgisinde söz konusu edilen bazı ‘ekler’i, grameri aşacak biçimde işlevsel kılmakta, bilhassa sanat açısından güçlü şiirlerinde onlara anlam ve atmosfer açısından birtakım ‘ilaveler’de bulunmakta ve bu ‘ekler’i adeta ‘kök’ haline getirmektedir.” (Akay, 2012: 83). “O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak; / O benimdir, o benim milletimindir ancak.” ve “Doğacaktır sana va’dettiği günler Hakk’ın” dizelerinde -dir, -tır eklerinin kullanılışı son derece etkilidir. Bu eklerin adeta köke dönüşmesi, ulusça beklenen olumlu gelişmenin ve geleceğe bağımsız yürüyüşün mutlaka gerçekleşeceğine dair güven telkinini verir. Edebiyat eserinde anlam birliği veya anlam tabakası, sözcüğün dize ya da cümle içerisinde somutlaşarak eseri anlamlı kılmasını sağlayan tabakadır;

“Anlam tabakasının genel olarak sanat eserinde oldukça temelli bir görevi vardır. Çünkü her sanat eserinde bir anlama söz konusudur. Sanatçı, eserleriyle bize bir şeyler bildirir; bu bildirdiği şeyleri anlıyorsak, ancak sanat eserinin arka yapısına, derinliğine nüfuz edebiliriz. Sanat eserinde anlam, bizi estetik sfer’e geçiren bir araçtır.” (Tunalı, 2011: 95).

Mehmet Âkif Ersoy’un sözcük ve kavram seçimleri, eserinin bütünlüğünde yapı-içerik-üslûp uyumuna katkı sağlayan ve eserin anlam katmanlarını büyüten özellikler taşır. Eserde geçen “...kavramlar milletin topyekûn kavram olmaktan çıkarıp millî vakıa ile birleştirdiği ve yaşayış hâline getirdiği kelime ve kavramlardır.” (Yetiş, 2012: 134). *İstiklâl*, Hakk, millet, sancak, hür, hürriyet, yıldız, imân, bayrak, vatan, hilâl, kan sözcükleri başta olmak üzere her sözcük, kavram, muhabata mesajı iletecek ve bunu yaparken özgün estetizmi destekleyecek biçimde seçilmiştir. *İstiklâl Marşı*’nda sözcüklerle, kavramlarla ve sembollerle hissettirilmek istenen duygunun, şairin yaşamıyla iç içe oluşu, kendisinin şiir estetiğinin önemli bir yönüdür.

Sözcükler, semboller ve kavramlar; bireyden topluma, geçmişten ve şimdiden geleceğe genişleyen anlam tabakalarını oluşturur. İlgili örneklerden birkaç seçim yapılacaktır; Mehmet Âkif, *İstiklâl Marşı*’nın en önemli kavramı sayılabilecek hürriyet (Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;) ve istiklâl (Hakkıdır, Hakk’a tapan milletimin istiklâl.) kavramlarını Türk edebiyatının büyük eserlerini ve sanatçıları (Hürriyet Kasidesi-Namık Kemal) hatırlatacak mahiyette, diğer şiirlerinde de kullanılmıştır. “Desen bir kere: “İnsanım!” Kanan kim? Hem niçin kansın? / Hayır, hürriyetin, hakkın masun oldukça insansın.” (Ersoy, 2006: 414). Mehmet Âkif Ersoy hürriyet kavramına bireysel anlamda da oldukça değer vermiştir. Şair, insanı insan yapan en önemli özellik olarak hürriyeti görür. Bu anlamda, Namık Kemal’i hatırlatır. “Vatan Şairi”, “Hürriyet Şairi” olarak adlandırılan Namık Kemal, hürriyete verdiği önemi *Hürriyet Kasidesi* olarak bilinen şiirinde ölümsüzleştirmiştir. “Ne yâr-ı can imişsin âh ey ümmîd-i istikbâl / Cihânı sensin âzâd

eyleyen bin ye's ü mihnetden" (Kemal, 2017: 234) diyerek, bireyin ve toplumun gelecek istikâmetini çizen Namık Kemal; yaşamın gerçek faziletini onda bulmuştur. "Bütün beşerî faziletler hürriyetten gelir. İnsanın biricik asalet kaynağı odur; asıl büyük yapıcı, ibdaa giden altın kapı hürriyettir. Hürriyet, mesuliyetin başlangıcıdır ve insan, kendi kendisine idrak ettiği mesuliyetler sayesinde şerafetini kazanır." (Tanpınar, 1977: 212). *Orhun Abideleri'*nden başlayarak Namık Kemal'e, Mehmet Âkif Ersoy'a gelen var edici çizginin ışıkları, insanın bireysel hürriyeti ve ulusun-toplumun bağımsız-müstakil bir devlet hâlinde yaşaması ilkelerinin millî karakteristiği oluşunu daima yansıtmıştır. "Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl." dizesi, aslında bir bitişi değil, sürekliliği göstermektedir. Hürriyet ve istiklâl estetik yoğruluşla çelikleşmiştir. Mehmet Âkif eser boyunca, geniş zaman çekimini, gelecek zamanı kapsayan bir tarzla ortaya koymuştur. "Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım." dizesiyle başlayan üçüncü kıtanın bütün dizelerinde, beşinci kıtadaki "Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın" ve yedinci kıtadaki "Şühedâ fışkıracak toprağı sıksan, şühedâ!" dizelerinde zaman birleşimleri görülmektedir. Şair, şimdiden geleceğe bir bütün halinde gördüğü milletin kıyamete dek hür yaşayacağını belirtir ve bu uğurda yüzyıllar boyunca verdiğimiz şehitleri yâd eder.

Eserde millî değerlerle dinî değerlerin, motiflerin uyumlu bir kompozisyon hâlinde sunulduğu; pek çok araştırmacının dikkat çektiği bir durumdur. Mehmet Kaplan; *Edebiyatımızın İçinden* adlı eserinde, "İstiklâl, Hak, İman, Vatan, Din" (Kaplan, 2004: 87-88-90) alt başlıklarında çözümlemeler yapmıştır. Bu değerleri, ilgili başka sembollerle bütünleştirmek mümkündür. Yurt, bayrak, yıldız, hilâl, millet, ırk, vatan, kahramanlık, hürriyet ile birlikte ezan, mabet, vecd, şehâdet, helâl, Hudâ uyumlu bir birliği oluşturur. *İstiklâl Marşı*; ilk iki kıtada bayrağa sesleniş, üçüncü ve dördüncü kıtalarda millet adına konuşma, beşinci ve altıncı kıtalarda Türk ordusuna sesleniş ve uyarı, yedinci ve sekizinci kıtalarda dinin-inancın vatanda özgürce yaşanmaya devam edişini dilemek, dua etmek, dokuzuncu kıtada duasının kabulü durumunda şairin ruhunun vecd içinde yükselişi ve kutsala karışımı, son kıtadaysa bayrağa sesleniş, bayrağa ve millete müjde veriş biçiminde kuruludur. Sözcükte, sembolde, kavramda doğru işlenişlerle genişleyen anlam tabakalarının temel olduğu içerik, aynı zamanda değerlerin işlenişi ve büyüklüğün-yüceliğin hatırlatılışı üzerinedir. Dil ve üslûpsa şairin özgünlüğünü, rahat söyleyişini hissettiren özelliklere sahiptir.

Milletin heyecanını ve yaşam enerjisini yansıtan edebî eserler; zamansal ve sembolik bağlamlarının uyumuyla, estetik gücüyle "an"ın ötesine geçerler. Yıkılışın enkazından filizlenme çabasının sancılılarıyla dolu bir zamanda yazılan Türk *İstiklâl Marşı*, kaotik zamanın kaygılarını kıran sembollere sahiptir. "Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imânı boğar," dizesindeki "Ulusun" sözcüğü; tevriyeli durumuyla çarpıcı bir örnektir. Ulusun;

ulumak fiili bağlamında ““Medeniyet!” dediğin tek dişi kalmış canavar”ın uluması, korkunç ses çıkarışı anlamıyla düşünülebileceği gibi, Türk milletinin büyüklüğünü, yüceliğini niteleyen bağlamda bir sıfat (Sen ulusun.) olarak da düşünülebilmektedir.

Mehmet Âkif Ersoy’un serbest çağrışimli sembolleri, marşın her dizesinde bütün eseri kristalleştirme özgünlüğünü kolaylaştırır. Sembollerin aydınlattığı kolektif bilinçaltı, bütün zamanı ve değerleri kendisinde toplar. “Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imânı boğar,” bu anlamda; “bozgun ve kaos zamanlarındaki bireye/topluma, kendisi olma kapılarını açan mitik arketipin koruyucu sesi gibidir. Bu koruyucu ses, ebedi döngüsellüğün zamanları, mekânları ve suretleri aşan hakikatine vurgu yapar.” (Korkmaz, 2012: 265). Koruyucu bilincin ve sesin sürekliliği, millî tarihin zorlu-kriz zamanlarında neler yapıldığını gösteren ve sonraları yaşanabilecek benzer durumlarda yapılacakları gösteren kılavuz eserlere ilham kaynağı olmuştur. Bütün bu özelliklere bağlı olarak; *İstiklâl Marşı*’nda farklı şematik görüşler tabakası ve tasvir edilen nesnelere-objelerin alinyazısı tabakası, sembol-değer-benzetme unsurlarının okuyucularda ve dinleyicilerde yarattığı duygularda kendini göstermektedir. Toprağın şehit fışkırması (Şühedâ fışkıracak toprağı sıksan, şühedâ!) hilâlin nazlı bir sevgiliye (Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!) benzetilişi, milletin esaret zincirlerini kıran olağanüstü güçlü bir varlık olarak (Hangi çalgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım! / Yırtarım dağları enginlere sığmam, taşarım.) çizilmesi; somutun ötesine geçen olağanüstü metafizikî durumları hatırlatmasıyla birlikte Türk milletinin alinyazısının bağımsızlık (Hakkıdır, Hakk’a tapan milletimin istiklâl.) oluşunu ve Türk bayrağının sonsuza kadar hür ve müstakil bir Türk devletinin bayrağı olarak (Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet;) dalgalanacağını işaret etmektedir.

Eserin ve yaratıcısının gücü ve büyüklüğü; ait olduğu toplumun, milletin kalbinde, ruhunda, bilincinde yerini bulur ve yaşar. *Orhun Abideleri* ve *İstiklâl Marşı* gibi “büyük eserler, besleyici güçlerini, en umulmadık anda büyük yaşama hamlelerine döndürecek sırlarıyla içimizde yaşamaya devam ederler.” (Enginün, 2020: 24). Mehmet Âkif Ersoy’un yüzyıllar öncesinden gelen bilincin sesine kulak veriş; milletle daima iç içe oluşu, her şeyiyle inancı, yüceliği, milleti ve erdemlerini içeren büyük eseri yazmak şerefine nail olmasını sağlamıştır.

3. İSTİKLÂL MARŞI’NDA YÜCE

İstiklâl Marşı’nın Türk milletinin kalbinde ve vicdanında eşsiz bir yer kazanmasında, taşıdığı değerler ve yüceliğin estetik özgünlükle verilmesi önemli bir rol oynar. Eserdeki değerlerin büyüklüğü, estetik yücelik anlamında da hissettirilmeye çalışılmıştır.

İstiklâl Marşı; yüce kavramının işlenişi bakımından edebî bir değer taşır. Estetikte yüce kavramı; güzellik kavramıyla birlikte iki temel kavramdan biridir. Immanuel Kant,

Edmund Burke, Jean-François Lyotard vb. düşünürlerin yorumladıkları yüce kavramı; görkem ve büyüklük karşısında duyulan saygı, korku vs. hislerin sanat eserine estetik anlamda yansımalarıyla ilgili çözümler için önemlidir. Estetikteki güzel-güzellik kavramında; “Aristoteles’ten beri bildiğimiz gibi, objenin belli, sınırlı bir biçimi söz konusudur” (Tunalı, 2020: 352), ancak yüce duygusunu hissettiren varlıklarda herhangi bir sınırlılıktan söz etmek mümkün değildir. Sınırı olmayan bir büyüklük, genişlik, yükseklik vb. karşısında duyulan korku-saygı-huşu gibi durumlarla örülü yücelik, belli bir hayranlığa giden yolu açar. Edmund Burke, beğeni yargısının temel iki kavramı olarak güzellik ve yüceyi işaret eder. Yüce; insanın acı, korku vb. etkileyici hâller karşısında kendisini koruma isteğini uyandırmasını sağlar;

“Korku uyandıran bir şey ya da durumla karşılaşmak olarak tarif edilebilecek yücenin deneyimi; korkunun kaynağının özneye zarar vermeyecek biçimde zamansal ve ya da uzamsal bir ayırma yer almasına karşın, özneye iki farklı tutkuyla ilişkilidir. Bunlardan ilki, tehlike altındaki diğer öznelerle yardım etmeyi sevk ettiği için dostluk duygusu olmakla birlikte, karşıdaki öznenin acısını paylaşma (sympathy) duygusu ve böyle bir duygusal otaklığın yarattığı şefkat (compassion) duygusu üzerinden yapıt içerisinde çok ayrıntı verilmeyen bir toplum düşüncesine götürür.” (Erçetin 2016: 49).

Yücenin kapsamı, sanat eserinin barındırdığı sembollerin anlam genişliğinin katkılarıyla büyülebilmektedir. Yüce duygusunu hissettiren unsurlar, öznenin kendisinden daha ihtişamlıdır. Özneye korku temelinden oluşan “duygulanımların makam sırasına bir sıralama yapılırsa eğer, şaşkınlık (wonder), huşu (awe), saygı (respect) biçiminde biçimlenmesi” (Erçetin, 2016: 49), yüceyi estetik bir kavram olarak daha da ön plana çıkarır. Yücenin insana-özneye göre büyüklüğü, çokluğu, haz-duygu biçimlenmelerinde temel etken sayılabilmektedir. Kişinin sınırsızlık, büyüklük karşısındaki şaşkınlığı, huşusu, saygısı, estetik hazın hissedilişini büyütür.

Immanuel Kant’ın yüce kavramını ele alışında, bir sınıflandırma ilgi çekicidir;

“Yücelik duygusuna bazen bir korku ya da melankoli, bazı durumlarda asude bir merak ve bazen de yüce bir plana tamamen hâkim olan bir güzellik eşlik eder. İlkine korkutucu yücelik, ikincisine soylu yücelik ve üçüncüsüne görkemli yücelik diyeceğim.”²

Kant, estetikte yüce kavramı değerlendirmelerinde akla gelen ilk isimlerdendir. O, büyüklük ve güç unsurlarını, insan zihnindeki etkisi bakımından önemsemiştir.

² Immanuel Kant, *Güzellik ve Yücelik Duyguları Üzerine Gözlemler (Beobachtungen über das Gefühl des Schönen und Erhabenen)*, Çev. Ahmet Fethi, 9.

Düşünüre göre; “o sadece bizim zihnimizde ortaya çıkar, zihnimizdeki düşüncelerle ilgilidir.” (Kant, 2006: 28). Bu bakımdan, yüceyi tin (ruh) ile ilişkilendirir. Bir eser, şey, imgelem görüldüğünde ve onun üzerine yapılan düşünsel sorgulamalar sırasında akıl ve ruhtaki durum, yücenin yarattığı duygulanımın derecesini gösterir. “Kant’a göre, bizi aşan büyüklüklere ve sınırsızlıklara sahip objelere ancak yüce diyebiliriz.” (Tunalı, 2020: 352). Özne-insan; imgelemin/gördüğünün karşısında veya eser karşısında saygınlık ve vakur olma gibi duyguları sınırsızlıkla, büyüklükle bir bütün olarak duyumsadığında, yüceyi hisseder. İlgili durumda düşünce, tin, duygu arasındaki ilişki, yüce duygusunu merkezî bir konuma oturtur. Jean-François Lyotard’ın yüce tanımlamasıysa, Burke ile Kant’ın değerlendirmelerinden farklı bir tarifi içerir. Modernist ressamların (Paul Cézanne, Marcel Duchamp vb.) bıraktıkları eserlerden yararlanarak bir çözümleme yapan Lyotard;

“Yüceyi “şimdinin deneyimlenmesi” olarak indirger. Lyotard’ın yüceyi indirgediği “şimdi”, “tam da şu an” diyebileceğimiz bir şey değildir. “Şimdi” bir şeyin olmasından (happening, das Ereignis) ziyade Kant’ın terminolojisini kullanarak ifade edilirse, olanların kuşatıcı biçimde kavranamaması demektir ki bu da bir yerde hiçliğin kavranması demektir.” (Erçetin, 2016: 62).

Lyotard’ın yüce çözümlemesi, yüceyi içerdiği kabul edilen unsurun büyüklüğünün zamanda ve mekânda tam olarak kavranamayacağını vurgular. Düşünürün “şimdi”si içerisindeki yüce, kapsamı çizilemeyecek bir büyüklüktedir.

İstiklâl Marşı, estetikteki yüce kavramı bakımından önemli göstergeler taşır. Türklüğün değerlerini, anahtar kavramlarını barındırmasının yanı sıra Türk-İslâm sanatını ve bu sanatta Allah’ın sonsuz kudretini hatırlatıcı değerleri barındıran eser; millî ruha, bilince, düşünceye şeklini vermiş tarihsel yolculuğu tarihî bir anda toplar. ““İstiklâl Marşı”nın en büyük değeri hiç şüphesiz “tarihî” oluşundadır. (...) O anın ruhunu ve havasını ifade eder. Fakat bu an, taşıdığı mana ile “ebedî” bir andır. Kimse o anı tekrar yaşayamaz ve yaşatamaz.” (Kaplan, 2004: 86-87). “Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.” dizesiyle millî tarihin tek cümlelik özetini verebilen eser; ulusal bir ölüm kalım meselesinin ortasında, bir kriz zamanının yok oluş ve diriliş arafında yazılmış bir marştır.

Estetikteki yücede görülen, doğanın büyüklüğü ve gücünden korkuyla başlayan duygu; burada bilim ve teknik sayesinde doğanın da üstesinden gelen Batı’nın, emperyalist yayılmacılığıyla ufukları da sarması ve milletin karşısına çelik kollarla çıkmasıyla kendisini gösterir. “Garb’ın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar” , “Medeniyet!” dediğin tek dişi kalmış canavar?” dizeleri, ufukları kapatacak kadar olağanüstü, korkunç bir düşmanı ve onun etkili silahlarını sembolize eder;

“Özellikle değişen dünya, değerlerin yıkım coğrafyasında bıraktığı etkiyi daha somut varlıklar olarak aktarmaya çalışan Âkif, ontolojik derinliği olan nesnelere tercih etmiştir. Bir anlamda Âkif üslubunda batı, medeniyet gibi terimler aç, yırtıcı, vahşi gibi anlamlar çağrıştıran sözcüklerle anımsanmaktadır.” (Arslan, 2008: 262).

Âkif, canavarlaşan Batı uygarlığının sebep olduğu korkutucu durumun karşısına, içindeki Allah sevgisi ve inancının gücüyle dolu, her darbeyi göğüsleyebilen Müslüman Türk’ü/askerini koyar. “Benim îmân dolu göğsüm gibi serhaddim var” diyen şair, ordumilletin şairidir. Her Türk, askerdir, vatan savunmasında bir serhattir. Mustafa Kemal Atatürk’ün “Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır.” sözünün muhatabı olarak her Türk vatandaşı, kendi başına bir mevzidir, vatandır. “Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.” uyarısında, yüceyi hissettiren ölçülemez dünyalar, vatan toprağının her yerindedir ve vatani korumak gerekmektedir.

Mehmet Âkif Ersoy, daha önce, çok güçlü, korkutucu düşman karşısında kahramanca savaşan ve makine gücü karşısında yücelen Türk askerini *Çanakkale Şehitlerine* şiirinde de tasvir etmiştir. “Ne hayâsızca tehaşşüd ki ufuklar kapalı!”, “Sonra mel’undaki tahribe müvekkel esbâb,”, “Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer;”, “Top tüfekten daha sık, gülle yağan mermiler...” (Ersoy, 2006: 385-386) dizeleri, düşmanın yok edici gücünün sembolik dizeleridir. Âkif bu düşmanın karşısındaki Türk askerini ise şu dizelerle göstermiştir: “Kahraman orduyu seyret ki bu tehlide güler!”, “Alınır kal’a mı göğsündeki kat kat iman?”, “Çünkü te’sis-i İlâhi o metin istihkâm.”, “Gömelim gel seni tarihe desem, sığmazsın.” (Ersoy, 2006: 386-387). Türk askeri, kahredici düşmanın saldırılarını “Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.” dizesinin uyarıcı duyusallığını karşılıksız bırakmamacasına siper siper, mevzi mevzi, er er göğüslemiştir ve kendinden silah bakımından üstün düşmanı yenmiştir. Mehmet Âkif, aynı, hatta daha zorlu şartlar altında dahi Türk askerinin, korkutucu-kahredici düşmanı yeneceğinden emindir. *İstiklâl Marşı*’nda göğsü Allah ve vatan sevgisiyle dolu Türk ordusu, yücenin “...kendisiyle karşılaştırıldığında her büyüklüğün küçüldüğü, büyüklük ve derece bakımından huşû yahut saygı uyandıran” (Arat, sf. 79) bir durum biçimindeki tarife mazhurdur. Sayılamayacak kadar çok silahlı olan, ölçülemeyecek kadar büyük bir gücü var gözükken düşmanın korkutuculuğu; imanlı Türk ordusunun ölçülemeyecek kadar yüce Allah ve vatan sevgisi karşısında sönükleşir. “Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:” dizesiyle; ebediyete kadar bağımsız kalacak Türk ulusunun ordusu ve askeri, vakur bir hayranlıkla selamlanır. Korkutucuyu her daim yenecek Türk ordusu, “yücede ve yücenin doğurduğu hazda moral bir nitelik” (Arat, sf. 82) ile destanlaşmıştır.

İstiklâl Marşı; yazılmasındaki büyük amaçla ilişkili biçimde matematik yüce ile dinamik yüceyi gösteren ya da anlaşılır kılan semboller ve kavramlar barındırır. İki yüce türünün

özelliklerini Immanuel Kant belirlemiştir. “Matematik yüce, kavranamayan bir büyüklük olarak kendini gösterir. Dinamik yüce de bütün ölçüleri aşan bir kuvvet olarak.” (Tunalı, 2020: 352). Matematik yüce; matematiksel anlamda sayılamayacak kadar çok ya da büyük bir eserle, gerçeklikle örneklenebilecek yüce duygusudur. *Mısır Piramitleri*, yıldız sistemleri gibi örnekler, matematik yüceye uygundur. Dinamik yüce; herhangi bir formla çizilmiş gözükmeyen, materyal temelli olmayan bir yüce duygusudur. Büyük fırtınalar, okyanuslar vb. örnekler, dinamik yüceye uygun örneklerdir.

İstiklâl Marşı içerisindeki bazı semboller; yüce sınıflandırmasına örnek olabilecek özelliktedir. Şafak, hilâl, al sancak, yıldız, afâk, arş gibi semboller; matematik yüce ile dinamik yüce kapsamalarında değerlendirilebilmektedir. Şafak, güneşin doğuşundan hemen önceki aydınlık zamandır. Gökyüzünde belirlediğinde, güneşin doğuşunu müjdelir. Evrendeki yıldız sisteminin büyük bir parçası olan güneş, dünyayı, göğü aydınlatan ve ısı enerjisi veren büyük bir yıldızdır. Şafak, güneşin ve gökyüzünün büyüklüğünü hissettirir. Mehmet Âkif Ersoy, “Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;” ve “Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!” dizelerinde şafak ile birlikte al sancak ve hilâl sembollerini kullanmıştır. Al sancağın, yani bayrağın gökte bir şafak büyüklüğünde dalgalanması, Türk ulusunun müstakil bir devlet çatısı altında hür biçimde yaşamaya devam edeceğinin ilânıdır. Türk bayrağı, gökyüzünde sürekli dalgalanmaya devam edecektir. Hilâl sembolünün yüceyle ilişkisi, hilâlin Türkçe karşılıkları olan yeniay, ayça sözcüklerinden hareketle hem gökyüzünün ihtişamını hem de güneş sisteminin büyüklüğünü hatırlatır. Dünya-Ay, Dünya-Güneş doğrularının aynı çizgi üzerine gelmesi esnasında Ay’ın Güneş’e bakan yönü, C biçiminde görülür ve hilâl olarak adlandırılır. Hilâlin ibadet zamanlarıyla ilgili önemli bir işleve sahip oluşu, onun İslâmî bir simge-sembol sayılmasında rol oynar. “Kamerî ayların ölçü alındığı bu tür ibadet ve muamelelerin zaman veya sürelerinin isabetle tayin edilebilmesi, kamerî ayların başlangıçlarının doğru olarak belirlenmesine bağlı olduğundan hilâlin görülmesi İslâmî gelenekte öteden beri önemli bir yere sahip olmuştur.”³ Ramazan orucu, hac, fitre, zekât, bayram namazları gibi önemli ibadetlerin habercisi sayılan ve Müslüman devletlerin bayraklarında görebileceğimiz hilâl, bayrağımızda da yer alan önemli bir semboldür. Ayrıca; hilâlin aydınlığı hatırlatan özelliği ve güzel şekli, divan edebiyatında sevgilinin kaşlarına benzetilmesine vesile olmuştur. *İstiklâl Marşı*’nın “Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!” dizesinde görüldüğü üzere, sevdalanılan güzel, bayraktır, vatandır.

İstiklâl Marşı’ndaki yıldız, afâk, arş sembolleri de gökyüzü, evrenle ilişkili olan ve yüce duygusunu hissettiren diğer önemli sembollerdir. Evrende çok sayıda gözükten yıldız, tüm gökyüzüne egemen olmuş hissini uyandırırken, matematik yüceye örnek olur. “O

³ islamansiklopedisi.org.tr/hilal [Erişim Tarihi: 21.10.2021]

benim milletimin yıldızıdır, parlayacak; / O benimdir, o benim milletimindir ancak.” dizelerinde Türk bayrağının yıldızla benzetilişi, yıldızın sürekli parlaması ve geceyi ışıklandırması durumunun simgeselliğiyle, Türk milletinin sürekli bağımsız olacağını mesajını vermektedir. Gökyüzünde çok sayıda yıldızın oluşu gibi, yeryüzünde çok sayıda topluluk, millet, kavim vs. vardır. Mehmet Âkif; bu kadar çokluğun içerisinde al sancağın, bayrağımızın bir yıldız olarak sürekli parlayacağını, yani Türk milletinin Türk bayrağı altında bağımsız ve müstakil bir devletiyle birlikte yaşayacağını bildirir. “Garb’ın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar;” dizesinde örneklenen, ufukları korkutuculuğuyla kapatan Batı emperyalizminin mutlaka yenileceğini belirtir.

Arş; temel anlamı “yükseklik, yüksek yer, yüksek şey” olan, İslâmî inanişâ göre de “göğün en yüksek katı” anlamına gelen bir sözcüktür. “Kur’an’da arş, Hz. Yûsuf’un ve Sebe Melikesi Belkis’in tahtı anlamında ve ayrıca Allah’a nisbet edilmiş olarak iki şekilde kullanılmıştır.”⁴ Arş sözcüğünün bu bakımdan genişleyen anlamı, ilâhî egemenliğe işaret eder. Sözcük, *İstiklâl Marşı*’nın dokuzuncu kıtasının son dizesinde yer alır: “O zaman yükselerek Arş’a değer belki başım.” Mehmet Âkif Ersoy, yedinci ve sekizinci kıtalarda vatanı ve bağımsızlığı için bir tür dua etmiştir. Dokuzuncu kıtadaysa, dualarının kabulü durumunda yaşayacağı duyguyu benzetmelerle belirtmiştir. “O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım; / Her cerîhamdan, İlâhî, boşanıp kanlı yaşım, / Fıskırır rûh-i mücerred gibi yerden na’şım / O zaman yükselerek Arş’a değer belki başım.” Gökyüzünün en üst katı sayılan arş, sonsuzluğu hatırlatan büyüklüğüyle önce ürkütür, sonra ululanır. Mehmet Âkif, duasının kabulüyle sonsuzluğa, ilâhî egemenliğin kucağına yükseleceğine inanır. *İstiklâl Marşı*’nda yüce duygusunu hissettiren benzetmeler, üçüncü kıtanın son iki dizesinde görülmektedir. “Kükremiş sel gibiyim; bendimi çiğner aşarım; / Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.” dizelerinde şair, milletinin karakterini kendisinde toplar. Millî bağımsızlığı yok etmek, milleti tutsak etmek isteyen düşmana karşı bir sel, tufan gibi olacağını ve bu selin, tufanın içinde düşmanı boğacağını vurgular. Büyük sel, tufan vb. doğa olayları, dinamik yüceyi hatırlatır. Şair, benzetmesiyle, millî bağımsızlığa kastedenlere karşı Türk milletinin yüceliğini korkutucu bir örnekle sunarken kendi ulusuna cesareti aşılar.

Mehmet Âkif Ersoy’un sanat-edebiyat anlayışındaki temel unsurlardan olan İslâm, *İstiklâl Marşı* içerisinde ibadet-sanat-estetik bağlamında işlenmiştir. Hakk’a tapmak, iman vb. değerlerin yanı sıra mabet, ezan kavramları Türk-İslâm sanat anlayışını hatırlatabilecek özellikler gösterirler ve yüce duygusuyla ilişkilendirilebilirler. “Ruhumun senden, İlâhî şudur ancak emeli: / Değmesin ma’bedimin göğsüne nâ-mahrem eli; / Bu ezanlar -ki şehâdetleri dinin temeli- / Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.” dizelerinden oluşan

⁴ islamansiklopedisi.org.tr/ars [Erişim Tarihi: 21.10.2021]

sekizinci kıta, sonsuz güç sahibi Allah'a ibadete çağırıcı ve ibadeti vurgularken, ezan ve mabet kavramlarını sembolleştirir. Müminler, ibadete çağırıcı ve makamlı okunan ezanla, mabede-camiye gelirler. Ezan ve mabet/cami; Allah'ı kutsama eyleminin bir nevi kutlu sanata dönüşümünün parçalarıdır. Ayrıca;

“...âyinin bizzat ibadetin içinde, yani Kur'an ve Sünnet'le belirlenmiş ibadetin edâ edilmiş tarzında bulunduğunu veya aynı şekilde, âyinin rolünü kutsal sanatın üstlendiğini ve bu rolün 'semâvi lütuf ve berekete' açık ve karanlık nefsanî, işgalara kapalı, ibadete yaraşır bir mekân/çerçeve yaratmaktan ibaret olduğunu bile söyleyebiliriz.” (Burckhardt, 2013: 119).

Sonsuz güç sahibi, her şeyin yaratıcısı Allah'ın yüceliğini vurgulayan çağrı, mekân ve ibadet; yüceyi çağırıcı unsurları ve İslâm sanatının estetik anlayışının karşılığı olması bakımından önemlidir. Düşmanın mabede dokunması ve ezanı susturması, kutlu sanata en büyük tahribatı yapacaktır. Şair, böyle kötü bir durumun yaşanmaması için dua eder. Dua, dizelere ve kıtaya dönüştüğünde İslâm sanatını da kucaklar. Sanatçının eserinde yansıttığı yüce, sonsuzluğu bu yönleriyle de hissettirmektedir.

SONUÇ

Ulusal bağımsızlığımızın büyük sembollerinden biri olan *İstiklâl Marşı*; okunduğunda, duyulduğunda hissettirdiği coşkunun yanı sıra edebî değeri ve estetiğiyle de Türk edebiyatında bir şaheserdir.

Millî ve dinî kültürü kendisinde toplayan sembollerin, kavramların ustalıklı yerleştirildiği *İstiklâl Marşı*'nda yapı, içerik ve dil, üslûp özellikleri, verilmek istenen estetik yücelikle uyum içerisinde sunulmuştur. Çoğunlukla, hamasî-lirik unsurların ön plana çıkmasıyla bazen geri planda gibi gözükken edebî-estetik özellikler, marşın pek çok dizesinde güçlüce hissedilebilmektedir. Ölçüden, uyaktan dile, sembollerden içeriğe her noktada “Âkif” şiiri olan eser; kalbi milletin kalbinde çarpan şairin sahipliğinden, milletin sahipliğine yükselmiştir. Estetik tavrın duyguyla bütünlüğü, duygusallık, milletin fertlerinin ruh ve duygu dünyalarına uzanmıştır. Kötümserlik ve acizlikten arınan millet, Kurtuluş Savaşı'nı kazanmıştır. *İstiklâl Marşı*; milletin karakteristiğini sürekli canlı tutarak kötümserlik, korkaklık, acizlik gibi duygulanımlardan arındırırken diğer yandan da yücenin gurur-hayranlık uyandırıcı duygulanımlarını sürekli hissettirerek estetik hazzı verir. Bütün millî değerlerle birlikte kendi yaşamından ve sanat anlayışından izler taşıyan eserinde, ulusunun/halkının duygusunu ve düşüncesini bir paratoner gibi kaleminde toplayan Mehmet Âkif Ersoy; *İstiklâl Marşı*'nda ulusal değerleri şiirleştirerek özgün bir eser sunmuştur. Onun, eserini milletimize armağan edişi; vakur karakterin tekzip edilmez saygınlığıyla karşımızdadır. Edebî bir eser olarak; estetik kıymetleri de özgünlükle taşıyan *İstiklâl Marşı*, toplumun tanıdığı ve benimsediği bir

şairin, sanatçının kaleminden yazılışıyla, diğer millî marşlar arasında benzersiz bir yerdedir.

KAYNAKÇA

- AKAY, Hasan (2012), "Mehmet Âkif Ersoy'un Hayatı Sanatı ve Eseri", **İstiklâl Marşı-İstikbâl Marşı 41 Dize 41 Yorum** (Hazırlayanlar: Hasan Akay-M. Fatih Andı), Hat Yayınevi, İstanbul.
- AKAY, Hasan (2012), "'İstiklâl Marşı'nı Okumak İçin Yeniden Ön Tespitler..", **İstiklâl Marşı-İstikbâl Marşı 41 Dize 41 Yorum**, Hat Yayınevi, İstanbul.
- ARAT, Necla, "Kant Estetik'inde Güzel ve Yüce Değerleri", s. 69-83
- ARSLAN, Fatih (2008), "Metaforik Tercihler Bakımından Âkif'i Okuyabilmek", **1. Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı** (Editörler: Prof. Gökay Yıldız, Prof. Dr. M. Zeki Yıldırım, Yrd. Doç. Dr. Şevkiye Kazan, Yrd. Doç. Dr. Hülya Yazıcı Okuyan), Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur, 1/2, s. 259-264
- ARSLAN, Fatih (2011), "Bir Cemiyet Mistiği: Mehmet Âkif", **Vefatının 90. Yılında Mehmet Âkif Ersoy Bilgi Şöleni 5, Mehmet Âkif Millî Mücadele ve İstiklâl Marşı** (Yayınlayan: D. Mehmet Doğan), TYB Vakfı Mehmet Âkif Ersoy Araştırmaları Merkezi Yay., Ankara, s. 365-373
- ARSLAN, Fatih (2019), "Mehmet Akif'in Değerler Bilincinde Bir Ruhsal Düş/İnsanedeğer Tasarımı: Asım Modeli", **Sosyal Bilimler Dergisi**, 43, s. 23-31
- BURCKHARDT, Titus (2013), **İslam Sanatı** (Tercüme: Turan Koç), Klasik Yay., İstanbul.
- CERULO, K. A. (1989), "Sociopolitical Control and the Structure of National Symbols: An Empirical Analysis of National Anthems" [Elektronik Sürüm]. **Social Forces**, 68(1), 76-99.
- COŞKUN, Sezai (2012), "Ben Ezelden Beridir Hür Yaşadım, Hür Yaşarım.", **İstiklâl Marşı-İstikbâl Marşı 41 Dize 41 Yorum** (Hazırlayanlar: Hasan Akay-M. Fatih Andı), Hat Yayınevi, İstanbul.
- ENGİNÜN, İnci (2020), **Orhon Yazıtları'ndan Bugünkü Türk Dünyasına**, Dergâh Yay., İstanbul.
- ERÇETİN, Mert (2016), "Estetik Sanat Rejimi Ve Yüce: Jacques Rancière Estetiğinin Bir Eleştirisi", **Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- ERGİN, Muharrem (2005), **Orhun Abideleri**, Boğaziçi Yay., İstanbul.

- ERSOY, Mehmet Âkif (2006), **Safahat** (Hazırlayan: M. Ertuğrul Düzdağ), Aden Yay., İstanbul.
- INGARDEN, Roman (1960), **Das literarische Kuntswerk**, 2. Auflage, Tübingen.
- KANT, Immanuel (2006), **Yargı Yetisinin Eleştirisi**, (Çev. Aziz Yardımlı), İdea Yayınevi, İstanbul.
- KANTER, Beyhan (2011), “Mehmet Âkif Ersoy’un Şiirleri Üzerine Sembolik Çözümleme: Bir Toplum İnşasında Şiirin Kesif Dili”, **Vefatının 90. Yılında Mehmet Âkif Ersoy Bilgi Şöleni 5, Mehmet Âkif Millî Mücadele ve İstiklâl Marşı** (Yayımlayan: D. Mehmet Doğan), TYB Vakfı Mehmet Âkif Ersoy Araştırmaları Merkezi Yay., Ankara, s. 319-326
- KAPLAN, Mehmet (2004), **Edebiyatımızın İçinden**, Dergâh Yay., İstanbul.
- KARAKOÇ, Sezai (2019), **Mehmed Âkif**, Diriliş Yay., İstanbul.
- KEMAL, Namık (2017), “Besâlet-i Osmaniyye ve Hamiyyet-i İnsaniyye”, **Namık Kemal-Hayatı, Divanı, Eserleri**, Dr. Rıza Nur (Hazırlayan: Mehmet Soğukömeroğulları), Doğu Kütüphanesi, İstanbul.
- KORKMAZ, Ramazan (2012), “Ulusun, Korkma! Nasıl Böyle Bir İmânı Boğar,” **İstiklâl Marşı-İstikbâl Marşı 41 Dize 41 Yorum** (Hazırlayanlar: Hasan Akay-M. Fatih Andı), Hat Yayınevi, İstanbul.
- OKAY, Orhan (2012), “Millî Marş ve Edebî Metin Olarak İstiklâl Marşı”, **İstiklâl Marşı-İstikbâl Marşı 41 Dize 41 Yorum** (Hazırlayanlar: Hasan Akay-M. Fatih Andı), Hat Yayınevi, İstanbul.
- RİCOEUR, Paul (2007), **Yorum Teorisi** (Çev. G. Y. Demir), Paradigma Yay., İstanbul.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (1977), **Edebiyat Üzerine Makaleler** (Hazırlayan: Dr. Zeynep Kerman), Dergâh Yay., İstanbul.
- TİMURTAŞ, Faruk K. (1987), **Mehmet Âkif ve Cemiyetimiz**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara.
- TUNALI, İsmail (2011), **Sanat Ontolojisi**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- TUNALI, İsmail (2020), **Estetik**, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- YETİŞ, Kazım (2012), “O Benim Milletimin Yıldızıdır, Parlayacak;”, **İstiklâl Marşı-İstikbâl Marşı 41 Dize 41 Yorum** (Hazırlayanlar: Hasan Akay-M. Fatih Andı), Hat Yayınevi, İstanbul.